

بررسی رابطه متغیرهای اجتماعی - اقتصادی و رسانه‌های جمعی با نگرش محیط زیستی (مورد مطالعه: کارکنان متروی تهران)

فاطمه رادان

استادیار علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور

(دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۱۸ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۹/۲۶)

A Study on the Relationship between Social- Economic Variables and Mass Media with an Environmental Attitude (Case Study: Tehran Subway Staff)

*Fatemeh Radan

Assistant Professor in Social Sciences, Payam-e Noor University, Tehran, Iran

(Received: 08/06/2017 Accepted: 17/12/2017)

Abstract:

In the last few decades, the environment has always faced numerous threats and damage that put the human health and safety at risk. Such damages are due to human misconduct with Nature, which is rooted in his values and beliefs. Tehran subway is an important and effective part of the urban transportation system, with many people active in this section. The present descriptive research in a survey method is aimed at identifying the relationship between mass media and socio-economic variables with the environment-oriented attitude of Tehran Subway staff. Using a random sampling method and according to Krejcie & Morgan table, 379 samples were selected out of the population included 9000 employees of Tehran Subway in the summer of 1395. The content validity of the questionnaire was confirmed by the relevant professors and experts to this field and its reliability was confirmed using Cronbach's alpha coefficient. The results of this study showed a significant negative relationship between age and environmental attitudes. There is also a significant difference between the gender and the marital status of the people in relation to the environmental attitudes, while women and single individuals have a higher environmental attitude. There is also a significant positive relationship between using media and environmental attitudes, meaning the more mass media use the higher environmental attitude. The applied multi-variable regression showed that age, gender, marital status, employment status and average use of media are the elements effective on the environment-oriented attitudes of the Subway staff.

Keywords: Mass Media, Environmental, Subway, Attitude.

چکیده:

در چند دهه اخیر، محیط زیست همواره با تهدیدات و آسیب‌های فراوانی مواجه شده که امنیت و سلامت انسان‌ها را با مخاطره روبه‌رو کرده و بسیاری از این آسیب‌ها، پیامد رفتارهای نادرست انسان با طبیعت است که ریشه در ارزش‌ها و باورهای اعضای جامعه دارد. مترو تهران بخش مهم و مؤثری در سیستم حمل و نقل شهری محسوب می‌شود که افراد زیادی در این بخش فعال‌اند. این تحقیق توصیفی باهدف بررسی شناسایی رابطه بین متغیرهای اجتماعی - اقتصادی و رسانه‌های جمعی با نگرش محیط زیست‌گرایانه کارکنان مترو تهران به شیوه پیمایشی صورت گرفته است. جامعه آماری ۹۰۰۰ نفر از کارکنان مترو تهران در تابستان ۱۳۹۵ بود که بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۳۷۹ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. روایی پرسش‌نامه از نوع محتوایی و صوری است که توسط متخصصان در این زمینه و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به تأیید رسید. نتایج نشان می‌دهد میان سن و نگرش محیط زیستی رابطه منفی معنادار و میان جنسیت و وضعیت تأهل افراد به نگرش محیط زیستی تفاوت معنادار وجود دارد و زنان و افراد مجرد از نگرش محیط زیستی بالاتری برخوردارند. همچنین میان استفاده از رسانه و نگرش محیط زیستی نیز رابطه مثبت معنادار وجود دارد و افرادی که از رسانه‌های جمعی، بیشتر استفاده می‌کنند از نگرش محیط زیستی بالاتری برخوردارند. نتایج رگرسیون چند متغیره بکار رفته، نشان می‌دهد که متغیرهای سن، تأهل و میزان استفاده از رسانه‌ها به میزان ۰/۵۹۰ بر نگرش محیط زیست‌گرایانه کارکنان مترو تأثیرگذار است.

واژه‌های کلیدی: رسانه‌های جمعی، محیط زیستی، مترو، نگرش.

نویسنده مسئول: فاطمه رادان

E-mail: radanfatemeh@yahoo.com

*Corresponding Author: Fatemeh Radan

مقدمه

در جهان امروز امنیت و سلامت انسان‌ها با مخاطره‌های بسیاری روبه‌رو است، مخاطره‌هایی که هیچ‌یک از نسل‌های پیشین آن‌ها را تجربه نکرده‌اند. یکی از این مخاطرات، مسائل مربوط به محیط‌زیست است که پیامد رفتار انسان با طبیعت است. به‌گونه‌ای که اکثریت عظیم دانشمندان پذیرفته‌اند که مسائلی که امروزه محیط‌زیست با آن دست‌وپنجه نرم می‌کند، نتیجه شتاب گرفتن توسعه صنعتی و تکنولوژیکی و گسترش مداوم مداخله انسان در طبیعت بوده است. گسترش شهرنشینی، تولید صنعتی، افزایش آلودگی، پروژه‌های کشاورزی بزرگ‌مقیاس، تأسیس سدها و نیروگاه‌های هیدرو الکتریکی فقط بعضی از موارد دست‌کاری انسان‌ها در طبیعت است که برآیند این فرایندها، تخریب گسترده محیط‌زیست بوده است که علت آن چندان معین نیست و پیامدهای آن نیز به‌دشواری قابل محاسبه است (Gidenz, 2009).

ازجمله مشکلات محیط‌زیستی که مردم جهان با آن روبه‌رو هستند، شامل قطع درختان جنگلی، از بین رفتن تنوع محیط‌زیستی، تخریب لایه اُزون، گرم شدن و تغییر اقلیم جهان، آلودگی، تخریب خاک، کاهش منابع آب، از بین رفتن پوشش گیاهی و مصرف بیش‌ازحد منابع طبیعی است (Kibret, 2000). بر اساس گزارش سازمان‌های بین‌المللی، در حوزه عملکرد محیط‌زیست در سال ۲۰۰۶، رتبه ایران ۵۳ بوده که این رتبه در سال ۲۰۰۸ به ۶۷ و در سال ۲۰۱۰ به ۷۸ سقوط کرده است (Navah and Forotankia, 2010). لذا افزایش مشکلات و بحران‌های محیط‌زیستی در جهان از یک طرف و درک پیامدهای بلندمدت موضوعات زیست‌محیطی در زندگی انسان‌ها از سوی دیگر، باعث شده است تا طی نیم‌قرن گذشته اهمیت بحث در مورد محیط‌زیست و مسائل محیط‌زیستی افزایش یابد (Budak, 2005).

فعالیت‌های محیط‌زیستی در اواخر دهه ۱۹۶۰ شروع گردید (Thapa, 1999)؛ اما ضرورت توجه به محیط‌زیست از این جهت است که رشد تخریب و آلودگی محیط‌زیست با منشأ انسانی می‌تواند حیات انسان و سایر گونه‌ها را به‌شدت در معرض تهدید قرار دهد. بخشی از این تخریب و آلودگی‌ها ناشی از عدم آگاهی و اطلاع عموم نسبت به مسائل محیط‌زیستی است. رضانی قوام‌آبادی (2011) و بسیاری نیز بر این باورند مشکلات محیط‌زیستی در ارزش‌ها و باورهای اعضای

جامعه ریشه دارد و به همین دلیل باید دانست مردم نسبت به بوم‌شناسی چگونه فکر می‌کنند، درباره آن چه چیزی می‌دانند و نسبت به آن چه نگرشی دارند (Deng et al., 2006).

فجایع محیط‌زیستی که هرازگاهی در نقاط مختلف زمین رخ می‌دهد، سبب شده تا مطالعاتی درباره موضوعات محیط‌زیست به عمل آید. رفتار محیط‌زیستی را می‌توان نوعی رابطه انسان و محیط‌زیست دانست، اندیشمندان از زوایای گوناگون مفهوم رفتارهای محیط‌زیستی را موردبررسی قرار داده‌اند، استرن (2004) دو تعریف از رفتار محیط‌زیستی ارائه می‌دهد: اولین تعریف معطوف به تأثیر^۱ میزان تغییری که این رفتار در دسترسی به مواد و انرژی در محیط‌زیست ایجاد می‌کند و یا ساختار و پویایی‌های خود اکوسیستم‌ها و زیست‌کره را دگرگون می‌سازد؛ و دومین تعریف معطوف به نیت^۲، تعریف از نقطه‌نظر فاعل به‌عنوان رفتاری که با قصد و نیت ایجاد تغییر در محیط صورت می‌گیرد. او همچنین انواع مختلفی از نگرش‌های معنادار محیط‌زیستی را نام می‌برد: عمل‌گرایی محیط‌زیستی، رفتار غیر فعالانه در فضای عمومی و محیط‌گرایی در فضای خصوصی (Ismaeli, 2009).

در همه جوامع افراد در مورد محیط‌زیست برخورد مشخصی از خود نشان می‌دهند که ممکن است مسئولانه یا غیرمسئولانه باشد که به نگرش آنان از محیط‌زیست شان بازمی‌گردد. این نگرش‌ها که بیشتر بر مسائل و تهدیدات محیط‌زیستی تأثیر می‌گذارد، خود نیز از عوامل مختلفی تأثیر می‌پذیرد که یکی از آنان تأثیر رسانه‌های جمعی بر نگرش و رفتار انسان است. رسانه‌های جمعی به دلیل همراه داشتن حجم انبوه و متنوعی از مصرف‌کنندگان، توان نشر و گسترش پیام‌های بسیاری با هزینه اندک و سرعت بالا، قدرت تأثیرگذاری زیادی بر مخاطب به‌ویژه در حوزه نگرش‌ها دارند. از سوی دیگر به دلیل افزایش مخاطرات محیط‌زیستی، این رسانه‌ها می‌توانند در ایجاد حساسیت نسبت به نگرش‌های محیط‌زیستی تأثیرگذار باشند. همچنین نگرش‌های محیط‌زیستی نقش مهمی در بسیج افکار عمومی و آمادگی جهت حفظ محیط‌زیست دارند و درنهایت بر رفتار محیط‌زیستی افراد تأثیرگذارند؛ در این راستا پی بردن به نگرش کارکنان مترو در کلان‌شهر تهران که بر محیط‌زیست اطراف خود تأثیرگذارند، می‌تواند مشوق رفتارهای مناسب با محیط‌زیست در جامعه باشد، به‌طوری‌که این افراد به دلیل

1. Impact-oriented
2. Intent-oriented

شکل گیری رفتارهای محیط زیستی» به ریشه یابی رفتارهای محیط زیستی در کشور ترکیه پرداخته اند. نتایج مطالعه آنان نشان داد سطح آموزش و دانش بیشترین تأثیر را بر رفتارهای محیط زیستی دارد که این مسئله در تقابل با نتایج هینز^۳ بود؛ زیرا در مطالعه هینز دانش رتبه پنجم را برای تأثیر بر رفتارهای مثبت محیطی داشت و تعهد شفاهی بیشترین تأثیر را بر رفتارهای مثبت محیطی داشت (Habibi & Ibrahim, 2015).

اکسن و کورانی (2014) در مطالعه خود نشان دادند که نفوذ اجتماعی از طریق لایه های مختلف اجتماعی می تواند بر رفتارهای محیط زیستی افراد اثر بگذارد. به عنوان نمونه، شناخت و آگاهی تحت تأثیر گسترش اطلاعات کارکردی ارتقاء می یابد و مصرف کنندگان با افزایش آگاهی خود، به ارزیابی فناوری و منافع آن می پردازند. با این آگاهی، نگرش ها و رفتار افراد در محیط زیست و نسبت به محیط زیست شکل می گیرد.

نتایج مطالعه و تحقیق صالحی و پازوکی نژاد (2013) نشان داد که نگرش پاسخ گویان نسبت به محیط زیست مثبت بوده، اما به رفتارهای محیط زیستی چندان پایبند نبوده اند. ۵۳ درصد از پاسخ گویان مورد بررسی از رسانه های دیداری به عنوان منبع اصلی اطلاعات محیط زیستی استفاده می کردند. هم چنین پاسخ گویان ساکن شهر در مقایسه با پاسخ گویان روستایی، رفتارهای محیط زیستی مطلوب تری از خود نشان دادند. نگرش و عملکرد محیط زیستی پاسخ گویان برحسب جنسیت هیچ تفاوتی نداشت و بین نگرش و عملکرد محیط زیستی پاسخ گویان رابطه ضعیفی وجود داشته است. هم چنین نگرش و عملکرد محیط زیستی پاسخ گویان برحسب منابع اطلاعاتی و تصور فرد از عملکرد محیط زیستی خانواده متفاوت بود. مدل رگرسیونی نیز مشخص نمود متغیرهای جنسیت، سال دانشگاهی، تعداد واحد گذرانده، رفاه اجتماعی به عنوان متغیر-های پراهمیت در پیش بینی نگرش محیط زیستی پاسخ گویان بودند.

نتایج تحقیق رهبری (2013) در بررسی میزان دانش، نگرش و مهارت های محیط زیستی پاسخ گویان که با استفاده از آزمون های «تی استودیت» و دوجمله ای صورت گرفت، نشان داد که میزان دانش محیط زیستی پاسخ گویان در حد مطلوبی قرار ندارد و میزان شاخص نگرش و عملکرد محیط زیستی

مراودات روزانه بسیار با تعداد زیادی از مردم می توانند بر نگرش های محیط زیستی آنان تأثیر گذاشته و آن ها را متقاعد کنند که محیط زیست نیاز به حفاظت بیشتری دارد. این مقاله به بررسی رابطه شبکه های اجتماعی و متغیرهای اجتماعی-اقتصاد با نگرش محیط زیست گرایانه کارکنان مترو تهران پرداخته است. از آنجا که بیشتر تحقیقات انجام شده در زمینه نگرش محیط زیستی توسط محققان با رویکرد زیست شناختی و کشاورزی انجام شده و کمتر با رویکردی جامعه شناختی به مسئله پرداخته اند؛ در این راستا، این پژوهش موضوع را از منظر جامعه شناختی و نقش رسانه ها مورد توجه قرار داده است. از مرور پیشینه تحقیق چنین استنباط می شود که اولاً برای سنجش نگرش های محیطی از ابزار و سنجه های مختلفی استفاده شده، ثانیاً جنسیت، درآمد، سن، دانش و اطلاعات محیط زیستی از مهم ترین تعیین کننده ها و پیش بینی کننده های نگرش محیط زیستی است که انتظار می رود انجام این پژوهش به افزایش دانش نظری در این زمینه کمک نماید. از این رو این پژوهش باهدف شناسایی رابطه بین متغیرهای اجتماعی (سن، جنس، وضعیت تأهل)، متغیرهای اقتصادی (میزان درآمد) و میزان استفاده از رسانه های جمعی (شامل: شبکه های اجتماعی، مطبوعات محیط زیستی، رادیو و تلویزیون، دوستان و آشنایان، تبلیغات محیطی و شرکت در دوره های آموزشی) با نگرش محیط زیستی کارکنان مترو تهران انجام شده است.

با توجه به لزوم مطالعه و بررسی نگرش افراد در رابطه با نگرش محیط زیستی مطالعات متعددی صورت گرفته است، به طوری که نتایج مطالعه و تحقیق ندرلو و شمس (2017) نشان داد که ۷۱/۸ درصد از پاسخ گویان دارای نگرشی مساعد در خصوص محیط زیست هستند ولی در مقابل ۷۸/۲ درصد آن ها از نظر دانش محیط زیستی در حد متوسط هستند. متغیرهای سن، تعداد واحد گذرانده و منابع اطلاعاتی مورد استفاده با سطح دانش و نگرش پاسخ گویان دارای رابطه معنی داری بودند و نیز رابطه مثبت و معنی داری بین دانش و نگرش پاسخ گویان دانشکده های علوم پایه و انسانی مشاهده گردید در حالی که این رابطه برای پاسخ گویان دانشکده کشاورزی منفی و معنی دار بود.

قزب اغلو^۱ و اکویت^۲ در تحقیقی با عنوان «عوامل مؤثر بر

1. Ghozoub Oghlou

2. Acoit

3. Haynes

پاسخ‌گویان در حد متوسط است. همچنین، پاسخ‌گویان اطلاعات - محیط‌زیستی خود را بیشتر از صداوسیما کسب کرده‌اند و دانش محیط‌زیستی پاسخ‌گویان پسر بالاتر، اما پاسخ‌گویان دختر از نگرش و عملکرد محیط‌زیستی مسئولانه - تری برخوردارند.

توسعه اقتصادی - اجتماعی تأثیر مثبتی بر آگاهی محیط - زیستی افراد دارد. در تحقیقی که توسط امینی راد و همکارانش (2013) صورت گرفت مشخص شد که ارتباط معنی‌دار اما ضعیفی بین آگاهی و دانش در مسائل محیط‌زیستی برقرار بود درحالی‌که رابطه قوی بین آگاهی و نگرش محیط - زیستی افراد وجود داشت. در تحقیق محیط‌زیستی دیگری که توسط میشرا (2012) صورت گرفت این نتیجه به دست آمد که تفاوت معنی‌داری بین آگاهی پاسخ‌گویان شهری و روستایی وجود ندارد. مطالعه و تحقیق شاهین و همکاران (2012) نشان داد که سطح دانش پاسخ‌گویان از سطح نگرش آنان بالاتر بود. بین دانش و نگرش پاسخ‌گویان نیز رابطه معنی‌داری وجود داشت. همچنین، سطح دانش و نگرش محیط‌زیستی پاسخ‌گویان دختر و پاسخ‌گویان سال آخر بالاتر از پاسخ‌گویان پسر و پاسخ‌گویان سال سوم بود. وی همچنین در بررسی خود به این نتیجه دست یافت که پاسخ‌گویی که دوره‌هایی در رابطه با محیط‌زیست گذرانده بودند، دختران، پاسخ‌گویان سال سوم و پاسخ‌گوییانی که والدین آن‌ها دارای تحصیلات دانشگاهی بودند، نگرش محیط‌زیستی مثبتی نسبت به محیط‌زیست داشتند و برعکس. به‌طورکلی نتایج نشان داد که نگرش پاسخ‌گویان مثبت و بالای حد متوسط بود. پس از انجام تحقیقی، مهدوی و وزیری (2010) به این نتیجه رسیدند که از بین متغیرهای جنسیت، سن، وضعیت تأهل، بومی کردن، میزان آگاهی، عادات‌های فرهنگی، درونی کردن ارزش‌ها و پایبندی دینی در نگرش و رفتار معطوف به حفظ محیط‌زیست، متغیر آموزش از طریق رسانه بیش‌ترین تأثیر مثبت را بر نگرش دانشجویان علوم و تحقیقات در حفظ محیط‌زیست داشته است. نتایج تحقیق گلگان و همکارانش (2008) نشان داد که نسل جوان نسبت به مسائل محیط‌زیستی حساس هستند، چراکه آنان برنامه‌های مرتبط با محیط‌زیست را دنبال می‌کنند، از حمل‌ونقل عمومی استفاده می‌کنند و علاوه بر این، از محصولات و رسانه‌های سازگار با محیط‌زیست استفاده می‌کنند. نتایج تحقیق آندز منزلال (2007) بیانگر این نکته است که

سطح نگرانی بخصوصی میان پاسخ‌گویان وجود دارد که می‌توان از آن در جهت آموزش‌های محیط‌زیستی استفاده کرد. در این تحقیق بین نگرش پاسخ‌گویان سال اول و سال آخر و همچنین، بین نگرش پاسخ‌گویان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در همین حوزه تحقیقاتی، آندر (2006) به بررسی آگاهی محیط‌زیستی دانشجویان از مسئله محیط‌زیست و رفتار آنان نسبت به محیط‌زیست پرداخت. نتایج نشان داد که اغلب پاسخ‌گویان آموزش مردم را در رابطه با مسئله محیط‌زیست راهی مناسب و مطمئن می‌دانستند و معتقد بودند که استفاده از رسانه‌های چاپی و الکترونیکی، روشی جالب در افزایش آگاهی مردم است. تنها ۸/۵۳ درصد از پاسخ‌گویان به‌صورت مرتب نشریه‌های مربوط به محیط‌زیست را دنبال می‌کردند و فقط ۷/۷۳ درصد از پاسخ‌گویان عضو سازمان‌ها و کانون‌های محیط‌زیست بودند. بوداک و همکاران (2005) به این نتیجه رسیدند که اکثر افراد از رسانه‌های عمومی به‌عنوان منبع اصلی اطلاعات در رابطه با موضوع محیط‌زیست استفاده می‌کردند. پاسخ‌گویان روستایی نسبت به پاسخ‌گویان شهری بیشتر نگران محیط‌زیست بودند. پاسخ‌گویان پسر نسبت به پاسخ‌گویان دختر به مسئله محیط‌زیست کمتر تمایل داشتند. پاسخ‌گویان جوان‌تر بیشتر نگران محیط‌زیست بودند و نگرش مثبتی نسبت به محیط‌زیست داشتند. متأسفانه تنها ۱۲/۹ از پاسخ‌گویان عضو سازمان‌ها و کانون‌های محیط‌زیست بودند و رفتار و نگرش مثبتی نسبت به محیط‌زیست داشتند. گستیچر و تامسون (1985) بررسی‌هایی بر روی دانشجویان انجام دادند، نتایج تحلیل نظرسنجی آنان نشان داد که دانشجویان با درآمد بالای خانوادگی نگرش محیط‌زیستی ضعیف‌تری نسبت به دانشجویان با درآمد خانوادگی پایین‌تر داشتند، همچنین مشابه این یافته‌ها در مطالعه و تحقیقات یوکی و هلند (2000) مشاهده شد که دریافتند افراد با درآمدهای پایین‌تر نسبت به گروه‌های اقتصادی، اجتماعی بالاتر، بیشتر طرفدار محیط‌زیست هستند.

به‌طورکلی از منظر جامعه‌شناسی، تأثیرات روان‌شناختی و عاطفی انسان، چرخش تدریجی نگرش تغییرات بنیادی در سازمان اجتماعی جامعه و افزایش جهان‌بینی مدرن علمی است (2011). به نظر بلوم (2007) نگرش محیط‌زیستی مجموعه احساسات خوشایند یا ناخوشایند در مورد ویژگی‌های محیط فیزیکی یا ویژگی‌های مرتبط با آن است و نظر وی بر مسئولیت‌پذیری انسان به‌منزله مؤلفه‌ای مهم، مبتنی است؛ زیرا

است که به افراد، ادراکی از جایگاهشان در نظام اجتماعی می‌دهد. ذائقه آنهایی را که ترجیح‌های همسانی دارند به هم نزدیک می‌سازد و از دیگری که ذائقه‌های متفاوت دارند، جدا می‌سازد، بنابراین در چنین فرایندی آدم‌ها خودشان را طبقه‌بندی می‌کنند (Share'pour, 2004). بنا بر اعتقاد بوردیو، افراد با توجه به سرمایه‌های گوناگونی که کسب می‌کنند در طبقات متفاوتی قرار می‌گیرند. قرار گرفتن در این طبقات افراد را در زمینه‌های متفاوتی از کنش درگیر می‌کند. طبقات گوناگون در برخورد مسائل گوناگون واکنش‌های متفاوتی از خود نشان می‌دهند. با توجه به این بخش از دیدگاه بوردیو در مورد طبقات مختلف و ذائقه‌های رفتاری و مصرفی آنها، فرضیه پیرامون رابطه بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی و نگرش محیط‌زیستی از دیدگاه یادشده اقتباس شده است. در مجموع وبر انسان را موجودی معنا ساز می‌داند که برای نگرش‌ها و کنش‌های خود معنا و تفسیر مبتنی بر نظام‌های ارزشی و هنجاری جامعه دارد. از سوی دیگر، به باور وبر در دوران جدید کنش عقلانی معطوف به هدف بیش از دیگر کنش‌ها در جامعه مدرن وجود دارد. دیدگاه بوردیو، نیز به گونه‌ای نقش زمینه اجتماعی زندگی افراد و همچنین سرمایه اجتماعی و جایگاه طبقاتی انسان‌ها را در نوع رفتار و ذائقه رفتاری نشان می‌دهد. مجموعه این دیدگاه‌ها می‌توانند در قالب رویکرد کنش متقابل و همچنین رویکرد تعاملی موجود در نظریه بوردیو دسته‌بندی شوند و برای تحلیل نگرش محیط‌زیستی به کار گرفته شوند.

با توجه به چارچوب نظری تحقیق، فرضیه‌های پژوهش بدین شرح است:

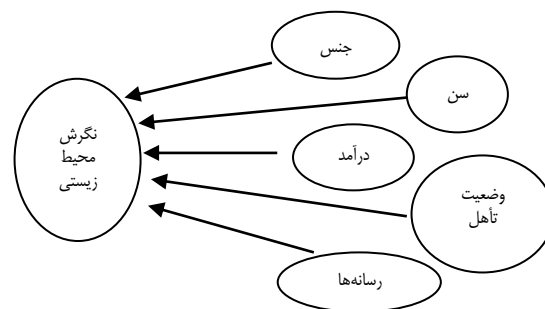
- بین سن و نگرش محیط‌زیستی کارکنان مترو رابطه معنادار وجود دارد.
- بین جنس و نگرش محیط‌زیستی کارکنان مترو تفاوت معنادار وجود دارد.
- بین وضعیت تأهل و نگرش محیط‌زیستی کارکنان مترو تفاوت معنادار وجود دارد.
- بین میزان درآمد و نگرش محیط‌زیستی کارکنان مترو رابطه معنادار وجود دارد.
- بین میزان استفاده از رسانه‌های جمعی و نگرش محیط‌زیستی کارکنان مترو رابطه معنادار وجود دارد.

زمانی که فرد از نتایج و پیامدهای اقداماتش بر خود، دیگران و زیست‌بوم آگاه باشد، احساس مسئولیت بیشتری نیز خواهد کرد. چارچوب نظری در این پژوهش؛ شامل نظریات «وبر»^۱ و «بوردیو»^۲ است. مجموع این دو نظریه بر نقش محیط اجتماعی و حوزه تعاملی و شناختی موجود در آن بر نگرش افراد تأکید دارند. این دیدگاه‌ها را می‌توان در حوزه کنش متقابل و جامعه-محوری دانست که زمینه‌های تعاملی و اجتماعی کنشگران اجتماعی را مورد توجه قرار می‌دهند.

از دیدگاه وبر، مفهوم اخلاق، در معنای جامع کلمه، جایگاه اول را در اعمال و رفتار انسان دارد. آنچه در دیدگاه او برای کنش‌های انسانی اهمیت دارد، جهت‌یابی‌های هنجاری هستند که شیوه زندگی شخصی را ساماندهی می‌کنند. وبر به دین به‌عنوان بعد محوری فرهنگ اشاره می‌کند و بر محتوای ذهنی نظام‌های تجربه، ایمان و اعتقاد، تأکید دارد. در همین حوزه وبر معتقد است با آغاز مدرنیته، جهان به سمت تهی شدن از معنا پیش می‌رود و در عصر بوروکراسی به‌جای نوعی تعالی، توجه اصلی بشر بر کارایی و عقلانیت است. با این تفاسیر، زندگی مقصد و معنی خود را گم کرده و انسان‌ها در دامی افتاده‌اند که وی آن را قفس آهنین بوروکراسی پوچ و عقلانیت بی‌معنا نامیده است. وبر با تأکید بر اهمیت محوری و تقریباً همه‌جانبه باورهای دینی در زندگی بشر، فضایی برای استقلال فرهنگ ایجاد می‌کند (Salehi Amiri, 2007). وی در سنخ بندی خود از انواع کنش؛ کنش عقلانی معطوف به هدف را به‌عنوان نمونه برجسته از کنش‌های دوره مدرنیته می‌داند (Coser, 2006). در دیدگاه بوردیو، هر طبقه اجتماعی بر اساس ترکیبی از سه نوع سرمایه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی تعریف می‌شود. اعضای هر طبقه در هر میدان جایگاهی مخصوص به خود دارند که بر اساس ترکیب انواع سرمایه تعیین شده است. وی طبقه را همچنین بر مبنای رابطه‌اش با جایگاه‌ها و عادات مشترک که در فضای مصرف فعلیت یافته‌اند، تعریف می‌کند. مصرف کردن، وجهی از منازعه بر سر کسب سرمایه است و در شکل دادن به طبقه نقش دارد. همچنین بنا به تعریف بوردیو؛ ذائقه عبارت است از ظرفیت یا توانایی که گروهی از اشیاء یا اعمال را به‌صورت مادی و نمادین و به معنای مجموعه‌ای از ترجیحات متمایزکننده به کار گرفت و یکی از کارکردهایش این

نگرش محیط‌زیستی در این تحقیق شامل مجموعه نسبتاً پایداری از احساسات، باورها و آمادگی‌های رفتاری اشخاص، اندیشه‌ها و گروه‌ها، نسبت به محیط‌زیست است و برای سنجش نگرش در این تحقیق، مقیاس به کاررفته شده، برگرفته از تحقیق صالحی عمران و آقا محمدی است (Salehi Omran & Aaghamohamadi, 2008). پس از ارائه هریک از سؤالات مربوط به متغیر نگرش به محیط‌زیست، گزینه‌های جواب بر اساس طیف لیکرت شامل موارد «کاملاً موافق»، «موافق»، «بی‌نظر»، «مخالف» و «کاملاً مخالف»، در اختیار پاسخگو قرار گرفت که به ترتیب ۵، ۴، ۳، ۲ و ۱ نمره کسب کردند. سؤالات این پرسش‌نامه عبارت بودند از:

- زمین یک کشتی بزرگ با منابع کم و بسیار محدود است.
- انسان‌ها به‌شدت در پی سوءاستفاده از محیط‌زیست هستند.
- گیاهان و جانوران به همان اندازه حق زندگی دارند که ما انسان‌ها داریم.
- زمین دارای منابع طبیعی فراوان است اما اگر بدانیم چگونه آنها را توسعه دهیم.
- ما در مرحله‌ای هستیم که دیگر زمین نمی‌تواند نیازهای بشر را تأمین کند.
- از ابتدا مقرر شده که انسان‌ها حاکم بر طبیعت باشند.
- انسان‌ها حق دارند برای تأمین نیاز خود به طبیعت دست‌اندازی کنند.
- اگر اوضاع محیط‌زیست به این شکل پیش برود، شاهد یک فاجعه محیط‌زیستی هستیم.
- تعادل طبیعت بسیار مهم و حساس است و به‌راحتی به هم می‌خورد.
- تعادل طبیعت آن‌قدر قوی است که از پس تأثیرات ناشی از دخالت جوامع مدرن و صنعتی برمی‌آید.
- انسان به‌رغم توانایی‌های خاص، هنوز هم مطیع قوانین طبیعت است.
- انسان‌ها در نهایت به‌اندازه کافی راجع به نحوه عملکرد در طبیعت یاد می‌گیرند تا بتوانند آن را کنترل کنند.
- نبوغ انسان این تضمین را می‌دهد که انسان کاری نمی‌کند که زمین غیرقابل سکونت شود.
- زمانی که انسان در طبیعت دخالت می‌کند، نتایج فاجعه باری پیش می‌آید.

شکل ۱. مدل تحلیلی تحقیق

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، از نوع کاربردی و از لحاظ گردآوری داده‌ها، میزان نظارت و درجه کنترل متغیرها و قابلیت تعمیم از نوع تحقیق توصیفی - همبستگی است. در اجرای این پژوهش از روش پیمایش استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق را کارکنان مترو تهران تشکیل داده‌اند. با توجه به جامعه آماری، روش نمونه‌گیری در این تحقیق، نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای است. برای تعیین حجم نمونه تحقیق از جدول کرجسی و مورگان (1970) استفاده شده است. با توجه به این جدول و جامعه آماری، حجم نمونه ۳۷۹ نفر از کارکنان برآورد گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه محقق ساخته بهره بردیم.

پرسش‌نامه این تحقیق شامل: ویژگی‌های فردی افراد، نگرش محیط‌زیستی، هنجارهای فردی، هنجارهای اجتماعی، آگاهی از پیامدها، آگاهی از نیازها و دسترسی به منابع اطلاعاتی است. روایی محتوایی ابزار تحقیق توسط متخصصان مورد تأیید قرار گرفته و برای تأیید پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که برابر با ۰/۷۸ و نشانگر پایایی قابل قبول و بالای متغیرهای پژوهش است.

برای قضاوت در مورد سطح دیدگاه پاسخ‌گویان، بعد از جمع جبری گویه‌های مربوط، بر اساس فاصله انحراف معیار از میانگین یا معیار ISDM استفاده شده است. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها، داده‌های به‌دست آمده، با استفاده از نرم‌افزارهای آماری SPSS نسخه ۲۰ تجزیه و تحلیل شده است.

در سطح پایین $D < M - \frac{1}{2}SD$

در سطح متوسط $M - \frac{1}{2}SD \leq D \leq M + \frac{1}{2}SD$

در سطح بالا $D > M + \frac{1}{2}SD$

یافته‌های پژوهش

در بررسی منابع اطلاعاتی مورد استفاده پاسخ‌گویان، یافته‌ها نشان دادند که اکثر پاسخ‌گویان از منابع اطلاعاتی مختلفی استفاده می‌کنند که در جدول ۱ به تفکیک به آنها اشاره شده است.

اثرات جداگانه هر یک از متغیرهای اجتماعی-جمعیتی و سایر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (نگرش محیط‌زیستی) را بر اساس روابط دومتغیره، تحلیل واریانس و ضریب همبستگی پیرسون مورد آزمون و نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۱. جدول توصیفی منابع اطلاعات محیط‌زیستی پاسخ‌گویان

رسانه‌های جمعی	۱	۲	۳	۴	۵
شبکه‌های اجتماعی	۱۴/۵	۳۵/۵	۲۱/۳	۱۶/۲	۱۲/۵
مطبوعات محیط‌زیستی	۴/۵	۸/۳	۱۴/۳	۲۲/۷	۵۱/۲
رادیو و تلویزیون	۶/۵	۱۹/۸	۳۶/۵	۲۲/۷	۱۴/۵
دوستان و آشنایان	۱۱/۳	۱۸/۷	۴۲/۷	۱۶/۹	۱۰/۴
تبلیغات محیطی	۱/۷	۵/۳	۱۹/۷	۳۱/۶	۴۱/۷
شرکت در دوره‌های آموزشی	۲/۱	۶/۳	۲۲/۵	۳۷/۲	۳۱/۹

جدول ۲. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر سن، رسانه جمعی، درآمد با نگرش محیط‌زیستی

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
سن	-۰/۲۱۸	* ۰/۰۰۰
رسانه جمعی	۰/۳۸۰	* ۰/۰۰۰
درآمد	۰/۱۷۴	۰/۲۱۰

*ضریب معناداری ۰/۰۵

جدول ۲، نشان‌دهنده ضریب همبستگی پیرسون بین سن پاسخ‌گویان و نگرش محیط‌زیستی است. نتایج به‌دست‌آمده از این جدول حاکی از این است که رابطه منفی و معناداری بین سن کارکنان و نگرش محیط‌زیستی وجود دارد. ضریب پیرسون به‌دست‌آمده برای متغیر سن در رابطه با نگرش محیط‌زیستی برابر با (-۰/۲۱۸) با سطح معنی‌داری (Sig=۰/۰۰۰) بیانگر وجود رابطه بین دو متغیر یادشده است. از این‌رو نتایج نشان می‌دهد با بالا رفتن سن جوانان، نمره مقیاس نگرش محیط‌زیستی کاهش می‌یابد. همچنین نتایج بین استفاده از رسانه‌های جمعی با شاخص نگرش محیط‌زیستی که در آن ضریب همبستگی پیرسون (۰/۳۸۰) و سطح معناداری جدول (Sig=۰/۰۰۰) است نشان می‌دهد که رابطه مثبت و معنادار

وجود دارد. بدین معنی که هر چه میزان استفاده کارکنان از رسانه‌های جمعی بیشتر باشد به دنبال آن میزان آگاهی افراد بالا می‌رود و در نتیجه نگرش محیط‌زیستی آنها تقویت می‌شود؛ بنابراین فرضیه بالا تأیید می‌شود. در این جدول به رابطه میزان درآمد ماهیانه کارکنان با مقیاس نگرش محیط‌زیستی توجه شده است؛ چنانچه نتایج ضریب همبستگی پیرسون (۰/۱۷۴) نشان می‌دهد رابطه معنادار آماری (Sig=۰/۲۱۰) بین میزان درآمد کارکنان و مقیاس نگرش محیط‌زیستی وجود ندارد.

جدول ۳. آزمون تفاوت میانگین نگرش محیط‌زیستی کارکنان

جنسیت	مقیاس کلی نگرش محیط‌زیستی	انحراف استاندارد
مرد	۴۱/۱۲۰	۶/۰۷
زن	۵۸/۲۴۱	۸/۲۱
آزمون T	۷/۶۸	
سطح معناداری	۰/۰۰۲	

جدول ۴. آزمون تفاوت میانگین نگرش محیط‌زیستی کارکنان

تأهل	مقیاس کلی نگرش محیط‌زیستی	انحراف استاندارد
مجرد	۸۲/۳۶۰	۸/۱۵
متأهل	۶۲/۲۷۵	۷/۳۵
آزمون T	۶/۷۵	
سطح معناداری	۰/۰۰۱	

با توجه به جدول ۳، متغیر جنسیت یکی از متغیرهای تحقیق است که با توجه به آمارهای موجود در این جدول، میانگین نمره مردان (۴۱/۱۲۰) کمتر از میانگین نمره زنان (۵۸/۲۴۱) است. سطح معناداری (Sig=۰/۰۰۲) در میان پاسخ‌گویان بدین معنی است که تفاوت معنی‌داری بین جنسیت و شاخص کلی نگرش محیط‌زیستی وجود دارد؛ بدین معنی که زنان در مقایسه با مردان از نگرش بالاتری نسبت به محیط‌زیست برخوردارند.

با توجه به جدول ۴، متغیر تأهل یکی از متغیرهای تحقیق است که با توجه به آمارهای موجود در این جدول، میانگین نمره مجردان (۸۲/۳۶۰) بیشتر از میانگین نمره زنان (۶۲/۲۷۵) است. سطح معناداری (Sig=۰/۰۰۱) در میان پاسخ‌گویان بدین معنی است که تفاوت معنی‌داری بین وضعیت تأهل و شاخص

کلی نگرش محیط‌زیستی وجود دارد؛ بدین معنی که مجردان در مقایسه با متأهل‌ها از نگرش بالاتری نسبت به محیط‌زیست برخوردارند.

جدول ۵. جدول توصیفی منابع اطلاعات محیط‌زیستی پاسخ‌گویان

نوع رسانه	میانگین	انحراف معیار
شبکه‌های اجتماعی	۳۷/۴۵	۶/۳
مطبوعات محیط‌زیستی	۲۱/۱۲	۴/۲۱
رادیو	۲۶/۰۸	۴/۷۷
تلویزیون	۳۲/۹۰	۵/۰۸
دوره‌های آموزشی	۱۰/۵۵	۳/۱۲

در خصوص رابطه میان میزان استفاده از رسانه‌های جمعی با نگرش محیط‌زیستی و ابعاد آن از ضریب همبستگی پیرسون استفاده و نتایج آن در جدول ارائه شده است.

جدول ۶. جدول سنجش رابطه نگرش محیط‌زیستی پاسخ‌گویان با میزان استفاده از رسانه‌ها

ابعاد نگرش محیط‌زیست‌گرایانه	ضریب همبستگی	سطح معناداری
هنجارهای ذهنی	۰/۰۹۸	۰/۰۹۲
هنجارهای اجتماعی	۰/۴۲۳	*۰/۰۰۱
آگاهی از پیامدها	۰/۳۸۹	*۰/۰۰۳
آگاهی از نیازها	۰/۴۰۱	*۰/۰۰۵
نمره کل نگرش محیط‌زیست‌گرایانه	۰/۵۳۲	*۰/۰۰۱

*ضریب معناداری ۰/۰۵

بر اساس یافته‌های جدول ۶، میان بُعد هنجارهای ذهنی با میزان استفاده از رسانه‌ها، رابطه معنادار وجود ندارد؛ اما میان میزان استفاده از رسانه‌ها با ابعاد هنجارهای اجتماعی، آگاهی از پیامدها و آگاهی از نیازها، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. درمجموع بین میزان استفاده از رسانه‌های جمعی و نگرش محیط‌زیست‌گرایانه رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

به‌منظور تعیین عوامل مؤثر بر نگرش محیط‌زیست‌گرایانه افراد مورد مطالعه، از رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام استفاده شده است. روش گام‌به‌گام روشی است که در آن قوی‌ترین متغیرها به ترتیب وارد معادله رگرسیون می‌شوند و این کار تا زمانی ادامه می‌یابد که خطای آزمون معنی‌داری به پنج درصد برسد.

جدول ۷. جدول متغیرهای مستقل برای پیش‌بینی نگرش محیط‌

مرحله	اول	دوم	سوم
نام متغیر	سن	استفاده از رسانه‌ها	وضعیت تأهل
R	۰/۶۳۴	۰/۶۳۹	۰/۷۵۶
R ²	۰/۴۰۲	۰/۴۸۰	۰/۵۹۰
F	۴۰۱/۶۹	۴۳/۲۷۵	۱۹۸/۵۰
Sig f	*۰/۰۰۰	*۰/۰۰۰	*۰/۰۰۰
ضریب B	۱/۱۶۷	۵/۱۱۱	۱/۰۰۲
Beta	۰/۶۳۴	۰/۲۸۱	۰/۲۲۱
آزمون T	۲۰/۰۴۲	۹/۴۶۷	۶/۶۹۷
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

*ضریب معناداری ۰/۰۵

در این تحقیق پس از وارد کردن متغیرهایی که همبستگی معنی‌داری با متغیر وابسته تحقیق داشتند، معادله تا چهار گام پیش رفت. یافته‌های حاصل نشان داد که در گام اول، متغیر سن به‌عنوان مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر نگرش محیط‌زیستی افراد مورد مطالعه وارد مدل شده است، در گام دوم رگرسیون نشان می‌دهد که دومین متغیر تأثیرگذار بر نگرش محیط‌زیست پاسخ‌گویان استفاده از رسانه است، در پایان گام سوم وضعیت تأهل وارد معادله شد و مدل رگرسیون به مرحله نهایی خود رسید.

برای تعیین اهمیت نسبی متغیرهای مستقل باید به مقدار بتا (Beta) توجه کرد. این آماره تأثیر هر متغیر مستقل را جدا از تأثیر سایر متغیرهای مستقل تحقیق بر متغیر وابسته نشان می‌دهد. بر این اساس، تأثیرگذارترین متغیر مستقل بر متغیر وابسته، متغیر سن است.

بحث و نتیجه‌گیری

در عصر حاضر تأثیر رفتار انسانی بر منابع طبیعی و اکوسیستم‌ها فزونی یافته است، به‌طوری‌که کسب دانش و آگاهی از مسائل محیط‌زیستی به‌منظور کاهش آثار تخریبی رفتار انسانی بر محیط‌زیست و بقای آینده بشر در فرایند توسعه، امری لازم و ضروری تلقی می‌شود. کارشناسان محیط‌زیست معتقدند که پایه اجتماعی محیط‌زیستی می‌تواند در راه آزمودن ارزش‌های محیط‌زیستی به کار آید و افرادی که احساس نزدیکی با طبیعت دارند احتمالاً رفتارهای بیشتر و مناسب‌تری

هرچه جوان تر باشند نسبت به آینده کره زمین و مسائل محیط-زیستی آن حساسیت بیشتری داشته و از این رو نگرش محیط-زیستی بیشتر و قوی تری دارند.

متغیر دوم: یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیر درآمد و نگرش محیط‌زیستی رابطه معناداری وجود ندارد. متغیر سوم: یافته‌های این تحقیق مبین آن است که بین متغیر جنسیت و نگرش محیط‌زیستی رابطه معناداری وجود دارد. به این معنا که زنان نسبت به مردان از نگرش محیط-زیستی بالاتری برخوردارند. این نتیجه با نتایج تحقیق مهدوی و وزیری (2010) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان این گونه استنباط نمود که زنان به دلیل رویکرد عاطفی و احساسی بالاتری که نسبت به مردان دارند، نسبت به جهان زندگی و طبیعت نگرش عاطفی تری داشته و با دوری از بی‌اعتنایی به طبیعت، با نوعی جاندار پنداری محیط‌زیست نسبت به سرنوشت آن و نیز بهبود محیط‌زیست، حساسیت بیشتری داشته و همچون مردان تنها به مشغولیت‌های فردی یا اجتماعی توجه نمی‌کنند.

متغیر چهارم: یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد، بین وضعیت تأهل و نگرش محیط‌زیستی رابطه معناداری وجود دارد. به این معنا که مجردها نسبت به متأهلین از نگرش محیط‌زیستی بالاتری برخوردار هستند. این نتیجه تحقیق با یافته تحقیق مهدوی و وزیری (2010) ناهم‌سو است، زیرا نتایج پژوهش آنان نشان داد افراد متأهل بیش از افراد مجرد به محیط‌زیست اهمیت می‌دهند. در تبیین این یافته می‌توان این گونه استنباط نمود که به دلیل دغدغه‌های مادی زندگی در کلان‌شهر تهران و نیز مسئولیت و اشتغال فردی یک متأهل نسبت به خانواده، افراد متأهل به مسائل اجتماعی از نوع محیط‌زیست کمتر توجه می‌کنند.

متغیر پنجم: یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد، بین نوع رسانه استفاده‌شده با نگرش محیط‌زیستی و ابعاد آن (هنجارهای اجتماعی، آگاهی از پیامدها، آگاهی از نیازها) رابطه معناداری وجود دارد. نتایج در رابطه با استفاده از کانال‌هایی که پاسخ‌گویان جهت کسب اطلاعات محیط‌زیستی خود استفاده می‌کردند نشان داد که اکثر کارکنان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند. در تبیین این یافته باید اذعان داشت در دنیای امروز با تغییر و تحولات تکنولوژیک، نقش وسایل ارتباط جمعی بسیار برجسته شده است. رسانه‌های جمعی با

در راستای حفاظت از محیط‌زیست از خود نشان می‌دهند. این نکته قابل تأمل است که اقدامات مخرب انسان‌ها هرروزه آثار خود را بر محیط‌زیست بیشتر نشان می‌دهد. به طوری که اگر همچنان این روند ادامه داشته باشد تا چند دهه آینده محیط‌زیست طبیعی نخواهیم داشت؛ اما اگر فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی بیشتری در زمینه حفاظت از محیط‌زیست صورت گیرد و آحاد جامعه نگرش محیط‌زیستی پیدا کنند، این آگاهی منجر به بروز رفتار دوستدار محیط‌زیست خواهد شد. یکی از گروه‌های اجتماعی که می‌تواند خود باعث کاهش اثرات منفی محیط‌زیستی شده و هم بر رفتار سایر اقشار جامعه تأثیرگذار باشند، قشر پاسخ‌گویان است. پاسخ‌گویان با کسب دانش محیط‌زیستی و تأثیر بر هنجارهای اجتماعی، می‌توانند یکی از اهرم‌های حفاظت از محیط‌زیست باشند. این پژوهش باهدف کلی بررسی نگرش محیط‌زیست‌گرایانه کارکنان مترو تهران انجام‌شده و نتایج زیر به دست آمده است: به طور کلی، یافته‌های تحقیق دربردارنده این نکات است که اکثر افراد مورد مطالعه، نگرش مثبتی نسبت به محیط‌زیست دارند که با در نظر گرفتن این مطلب که نگرش سبب شکل‌گیری رفتار در انسان می‌شود، می‌توان با توجه به وجود نگرش مثبت پاسخ‌گویان، رفتار محیط‌زیستی آنان را تقویت کرد که این نکته با نتیجه تحقیق صالحی و پازوکی نژاد (2013) و ندرلو و شمس (2017) همسو است.

متغیر اول: یافته‌های این تحقیق در رابطه با سن نشان داد رابطه منفی و معناداری بین سن و نگرش محیط‌زیستی وجود دارد. به این معنا که هر چه قدر کارکنان در سنین پایین‌تری باشند از نگرش محیط‌زیستی بالاتری برخوردارند. این یافته با نتایج تحقیق نواح و فروتن کیا (2010) با موضوع «بررسی رابطه پایگاه اقتصادی و اجتماعی با نگرش‌ها و رفتارهای محیط‌زیستی» همسو است. نتایج این یافته نشان داد جوانان نسبت به افراد مسن تر رفتارهای محیط‌زیستی بهتری از خود نشان می‌دهند. همچنین نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق مهدوی و وزیری (2010) با موضوع بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر نگرش محیط‌زیستی دانشجویان دانشگاه علوم و تحقیقات همسو نبوده است. در تبیین این یافته می‌توان این گونه استنباط نمود که دوران جوانی دوران پذیرش اندیشه‌ها و افکار مدرن و جهانی است که یکی از این اندیشه‌ها نگرش محیط‌زیستی و دغدغه‌های منبعث از آن است درواقع افراد

- استفاده از توانایی رسانه‌ها به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی برای افزایش دانش و در نتیجه بهبود نگرش محیط‌زیستی کارکنان مترو تهران.
- طراحی و ارائه بسته‌های آموزشی خانوادگی برای استفاده افراد متأهل به‌منظور افزایش دانش و در نتیجه بهبود نگرش محیط‌زیستی کارکنان مترو تهران.
- برگزاری کارگاه‌های آموزشی با حضور هر دو جنس زن و مرد به‌منظور تبادل اطلاعات و در نتیجه بهبود نگرش محیط‌زیستی کارکنان مرد مترو تهران.
- برای افزایش سرمایه فرهنگی اعضای جامعه، برنامه‌ریزی‌های کلان در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی در حوزه محیط‌زیست ضروری به نظر می‌رسد.
- تخصیص برنامه درسی آموزش محیط‌زیست در برنامه درسی دانش آموزان و دانشجویان کشور.
- اشاعه آگاهی افراد نسبت به دانش محیط‌زیستی و مخاطرات پیشرو جامعه بشری در شکل دادن به وجدان جمعی و بصیرت اجتماعی نسبت به آینده آن نقش کلیدی دارند.
- عمده‌ترین راه کسب اطلاعات از جامعه و مسائل محیط‌زیستی رسانه‌های جمعی به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی است که با ایجاد حساسیت فردی و اجتماعی در افزایش دانش و نگرش محیط‌زیستی افراد نقش مؤثری ایفاء می‌کنند.
- در پایان هر پژوهش علمی ارائه پیشنهادها جهت بهبود سیاست‌ها و رویکردهای مدیریتی لازم به نظر می‌رسد. از این رو با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از این تحقیق، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:
- برگزاری دوره‌های آموزشی جهت افزایش دانش محیط‌زیستی و در نتیجه بهبود نگرش محیط‌زیستی کارکنان مترو تهران.

References

- Aminrad, Z. & Sayed Zakariya, S.Z.B. & Samad Hadi, A. & Sakari, M. (2013). "Relationship between awareness, knowledge and attitudes towards environmental education among secondary school students in Malaysia". *Journal of World Applied Sciences*, 22 (9), 13-26. [In Persian]
- Andez- Manzanal, R.F. & Iiguez-Barreiro & Carrsquer, J. (2007). "Evaluation of Environmental Attitudes: Analysis and Results of a Scale Applied to University Students". *Journal of Science Education*, Published online 9 July 2007 in Wiley Inter Science, (www. interscience. wiley.com).
- Axsen, J. & Kurani, K. S. (2014). "Social Influence and Pro environmental Behavior: The Reflexive Layers of Influence Framework". *Journal of Environment and Planning B: Planning and Design*, 41 (5), 847-862.
- Barr, S. (2007). "Factors Influencing Environment Attitudes and Behaviors: A U.K. Case Study of Household Waste Management". *Journal of Environment and Behavior*, 39 (4), 435-473.
- Bloom, J.W. & Trumbell, D. (2007). "Evaluation of Environmental Attitudes: Analysis and Results of a Scale Applied to University Student". *Journal of University of Zaragoza*, 2, 988-1009.
- Budak, D.B. & Budak, F. & Zamioglu, Z. & Kekec, S. & Sucu, Y. (2005). "Behavior and Attitudes of Students towards Environmental Issues at Faculty of Agriculture, Turkey". *Journal of Applied Sciences*, 5 (7), 1224-1227.
- Coser, L. (2006). "The Life and Thought of the Great Sociologists". Translation: Mohsen, Solasi., Tehran: Elmi Publishing, First Edition. [In Persian]
- Deng, J. & Walker, G. J. & Swinnerton, G. (2006). "A comparison of environmental Values and attitudes between Chinese in Canada and Anglo-Canadians". *Environment and Behavior journal*. 38 (1), 22-47.
- Gidenz, A. (2009), "Sociology". Tehran: Nashr Ney. First Edition. [In Persian]
- Gulgun, B. & Önder, S. & Akatsi, E. and Ünal Ankaya, F. (2008). "Responses of University Students Related to

- Environmental Problems: A Case Study of Ege University (Izmir-Turkey)". *Journal of Environmental Application & Science*, 3(4), 234-246.
- Habibi, B. & Ibrahim Pour, D. (2015). "The relationship of Social Capital and religiosity with the attachment feeling to nature among Tabriz Islamic Azad University Students". *Journal of Sociology Studies*, 26, 85-98. [In Persian]
- Ismaili, F. (2009). "Studied environmental attitudes of high school students in Tehran". Master's thesis. Faculty of Social Sciences Payame Noor University of Tehran. *Journal of Applied Sciences*, 6 (2), 347-352. [In Persian].
- Kibret, N.C. (2000). "An analysis of correlations between the attitudes, behavior and knowledge components of environmental literacy in undergraduate university students". *Unpublished M.S Thesis, University of Florida, USA*.
- Krejcie, K. Robert, & Morgan, W. Daryle. (1970). "Educational and Psychological Measurement". *University of Minnesota Texas*, 30, 607-610.
- Mahdavy, M.S. & Vazeri, R. (2010). "The study of effective Socio-cultural factors influencing environmental attitudes of students of Olomtahgheghat University". *Journal of Social Research*, 3 (7), 19-45.
- Mishra, S.K. (2012). "Environmental awareness among senior secondary students of Maheshwar and Mandleshwar, Dist. Khargone". *International Journal of Scientific and Research Publications*, 2 (11), 22-50.
- Nadrlo, S. & Shams, A. (2017). "Knowledge and attitudes of Zanjan University students on environmental issues". *Journal of Environmental Science and Technology*, 19 (4), 546-557. [In Persian]
- Navah, A.R. & Forotankia, Sh. (2010). "Investigating the Relation between Socio-Economic Status with Environmental Behaviors and Attitudes (Case Study: Urban Society of Andimeshk)". *Geography and Environmental Studies Journal*, 5 (5), 5-18. [In Persian]
- Onder, S. (2006). "A Survey of Awareness and Behavior in Regard to Environmental Issues among Seljuk University students in Konya, Turkey". *Journal of Applied Sciences*, 6 (2), 347-352.
- Rahbari, M. (2013). "A survey of knowledge, attitude and skills of students of Islamic Azad University Branch Environmental". *Second National Conference on Environmental Research professionally Iran*. [In Persian]
- Ramezani Ghavamabadi, M. (2011). "Strategic Review of Environmental protection training in Iran: necessity and bottlenecks". *Journal of Rahbord*, 21 (65), 233-257. [In Persian]
- Şahin, H. & Erkal, S. & Kılıç, I. (2012). "Comparison of environmental attitudes of university students determined via the new environmental paradigm scale according to the students' personal Characteristics". *Eurasian Journal of Educational Research*, 49, 21-39.
- Salehi Amiri, Seyed Reza. (2007). *"Cultural Concepts and Theories"*. Tehran: Ghoghnoos Publishing, First Edition. [In Persian]
- Salehi Omran, I. & Aaghamohamadi, A. (2008). "Assessment of knowledge, attitudes, skills, environmental education, primary school teachers Mazandaran province". *Journal of Education*, 95 (3), 91-118.
- Salehi, S. & Pazokinejad, Z. (2013). "Analysis of social factors influencing students' attitudes and environmental performance". *Journal of Applied Sociology*, 25 (3), 71-88. [In Persian]
- Share'pour, M. (2004). "Dimensions and Functions of Social Capital and the Consequences of its Erosion". *Journal of Social Issues of Iran*, 3 (3), 111-125. [In Persian]

- Sutton, Philip W. (2011). *"Introduction to the Sociology Environment"*. Tehran: Samt Publication, First Edition. [In Persian]
- Thapa, B. (1999). "Environmentalism: A study of undergraduate students". *Proceedings of the 1999 northeastern recreation research symposium, April 11-14, 1999, Bolton Landing, New York*. The Pennsylvania State University, 12, 41-50.
- Thompson, John, C. & Gasteiger, Edgar, L. (1985). "Environmental attitude survey of university students 1971 vs 1981". *Journal of Environmental Education*, 17 (1), 13-22.
- Uyeki, Eugene, S. & Holland, Lani, J. (2000). "Diffusion of pro-environment attitudes?". *Journal of American Behavioral Scientist*, 43 (4), 646-662.